

Instrument de corda polsada que es venien a Casa Banqué de Josep Balaguer

Antoni Mir i Marquès

Documentalista musical toni.mir.marques@gmail.com

Paraules clau: Telesforo Julve, guitarres, música. establiments.

Resum. *El 2016, assenyalàrem Telesforo Julve de València com el constructor de les guitarres de senyoreta, venudes a Mallorca a finals del segle XIX i principis del XX. Avui, gràcies al nostre amic Ton Bogaart d'Holanda, podem assegurar que, tot i que sí va tenir relació amb establiments dedicats a la música a l'illa i es van vendre guitarres construïdes per ell, la realitat és que, pel que fa a guitarres de senyora, que nosaltres sapiguem, no en va vendre cap d'aquest model. Segons hem pogut esbrinar, les seves vendes van ser guitarres clàssiques de mida normal.*

Keywords: Telesforo Julve, guitars, music, establishments.

Abstract. In 2016, we pointed to Telesforo Julve from Valencia as the manufacturer of Lady Guitars sold in Mallorca in the late XIXth century and the early XXth. Today, thanks to our friend Tom Bogaart from Holland, we can say that although he was related to establishments dedicated to music on the island and sold guitars built by him, the reality is that in respect to lady guitars, for all we know, he did not sell any of this model. As we have been able to find out, his sales were classical guitars of regular size.

1. INTRODUCCIÓ

En aquest article el meu objectiu és recopilar i valoritzar la informació i les dades rellevants vers l'activitat musical, comercial i sobretot en relació amb els instruments de corda polsada que es venien a la botiga. Em referesc sense cap dubte a unes petites guitarres denominades de senyoreta i guitarrons dels quals, encara que portassin l'etiqueta de la casa, mai s'ha pogut esbrinar quin va ser el seu constructor, ja que en les dates en què van ser elaborades eren molt pocs els guitarrers a Palma i els pocs que havia no es dedicaven a la construcció d'aquests exemplars. Jo, per la meua part, més aviat crec van ser construïdes a València.

Aquesta guitarra que avui present forma part de la meua col·lecció d'instruments de corda polsada, guitarres principalment, que he anat reunint al llarg de la meua carrera com a documentalista musical. Actualment, a Mallorca que jo sàpiga només se n'han recuperat dos exemplars.

Esper que aquest treball ajudi com a mínim a la recuperació d'aquests exemplars, que segurament encara queden.

2. JOSEP BALAGUER I CASA BANQUÉ

“Fill de Joan Balaguer Nicolau i Catalina Vallès Bestard. A los ocho años comienza sus estudios musicales con Joan Torrandell, quien supo apreciar dignamente a su discípulo, el cual en un breve tiempo pudo ofrecer un concierto de piano en su pueblo de Inca. Desde los quince años se dedicó de lleno y con todo conocimiento y decisión al estudio de la música que continuó luego en Palma con el distinguido maestro Guillem Massot.”¹

Anà després a Madrid per estudiar amb José Tragó i Pedro Fontanilla. Allà fou, durant dues temporades, mestre concertista de piano del Teatro Real. La seva dedicació a la música es deu, en gran mesura, a la influència del seu oncle, el cantant d'òpera Francesc Mateu Nicolau (Uetam), el qual acompanyà com a pianista pels principals teatres d'Europa.²

“Dia 31 de gener de 1903, *La Almudaina* deia que havia rebut una carta de Josep Balaguer dient que s'havia fet càrrec del magatzem de música i pianos de la viuda del senyor Banqué³.”

Figura 1. Josep Balaguer Vallès

El Sr Balaguer es va fer càrrec d'aquest establiment fins a 1948-49. Des dels primers moments i com a cosa lògica canvià el nom de “Casa Banqué” per “Antigua Casa Banqué”. Com a mostra d'això podem veure l'escrit de les etiquetes que portaven alguns dels instruments que es venien a la botiga magatzem, així com les partitures que també portaven un segell i es venien a la botiga, i les anomenades guitarres de senyoreta (eren petites), o els típics guitarrons mallorquins que, per cert i gairebé amb tota seguretat, eren construïts a València. Aquestes etiquetes portaven la següent inscripció:

- 1 Notes breus extretes de nou fitxes manuscrites pel musicòleg Rafel Forteza i Forteza (1904-1951).
- 2 GEM. V.1. Pàg. 298.
- 3 Ramon Rosselló i Vaquer; Joan Parets i Serra. 2004. *Notes per a la història de la Música a Mallorca I*. Centre de Recerca i Documentació Històrico-Musical de Mallorca. Col·lecció MÚSICA núm. 6. Mallorca, 271.

FABRICACION ESMERADA
Especial para el antiguo almacén musical
Banqué DE J. Balaguer
34, COLON, 34 PALMA DE MALLORCA

Com a dada curiosa, cal assenyalar que les portes antigues de la Casa Banqué es poden veure exposades al Museu de Mallorca.

3. NOM DEL CARRER: JOSEP BALAGUER, MÚSIC. INAUGURAT L'ANY: 1958

El primer nom del carrer fou "Músico Balaguer" i va ser sol·licitat per cinc regidors de l'Ajuntament de Palma. Exposaven el següent:

"...La deuda que tenemos contraída con el Sr. Balaguer Vallés, por su continuada labor en pro de la vida artístico-cultural de Palma y su noble rasgo altruista, de legar a la ciudad su palacio señorial para mansión del arte, obligan a un reconocimiento de gratuidad. Esta es la razón de proponer el nombre de Músico Balaguer para una calle de Palma".

Els ajuntaments d'Inca i Santa Eugènia li han dedicat un carrer.⁴

4. LA GUITARRA DE SENYORETA. COL·LECCIÓ PRIVADA

Es tractava d'una guitarra fabricada amb les mateixes especificacions tècniques i materials que els models estàndard, però adaptades a mesures especials en mida completa o en profunditat de caixa.

Les guitarres de senyoreta són precioses i normalment construïdes a mà, solien tenir un to meravellós, molt fort i eren molt versàtils. So suau i fàcil per fer acords. L'acció i l'acabat eren molt agradables. Bona col·locació dels trasts.

Descripció general:

Guitarra de sis cordes i 625 g de pes.

Fustes

El fons i les anelles són de caoba.

La tapa harmònica és d'abet. La caixa té perfils a les vores amb incrustacions de caoba.

La boca té com a adorn una sanefa amb cercles de fusta en diferents mides de caoba.

El diapasó és de palo santo, el pal i el cap de caoba pintada en color marró

⁴ Capó Mesquida, Esteve. 1992. *Carrers de músics*. Dibuixos; portada: Joan Saura Palliser. Part. 1ª: Fernando Sainz Calvo. Part 2ª: Maria Salvà Esteban. Conselleria de Cultura, Educació i Esports. Govern balear: Palma, 68-69.

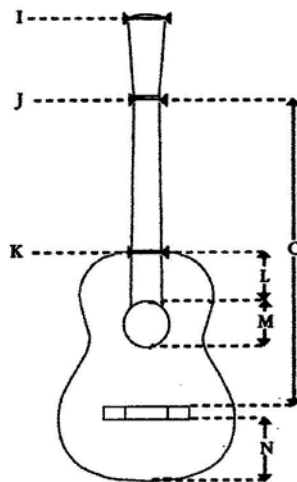
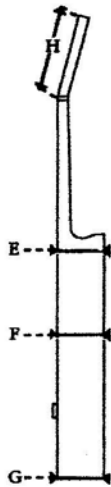
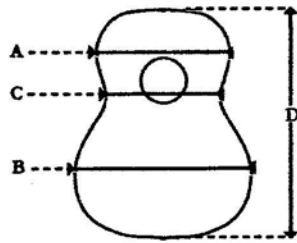
Figura 2. Guitarra de l'Antiga Casa Banqué, caixa, pont, boca i diapasó (aprox. 1907)

vermellós, cosa no usual en la majoria de constructors de guitarra.

El pont és de palo santo. Pel que fa al claviller, té sis clavilles en fusta de caoba.

Etiqueta:

Té una etiqueta impresa en paper, de forma rectangular. El paper està molt ben conservat, per la qual cosa resulta molt fàcil la seva lectura.

Mides (en mil·límetres)

- A. Lòbul menor: 170 mm.
- B. Lòbul major: 230 mm.
- C. Cintura: 145 mm.
- D. Longitud de caixa: 325 mm.
- E. Ample de cercol al taló: 60 mm.
- F. Amplada de cercols a la cintura: 65 mm.
- G. Ample de cercol a la culata: 70 mm.
- H. Longitud de cap (sense incloure la cella): 150 mm.
- I. Amplada superior del cap: 65 mm.
- J. Amplada de pal a la cella: 45 mm.
- K. Amplada de pal en la unió pal-caixa: 50 mm.
- L. Distància des de la unió pal-caixa fins a la vora superior de la boca: 75 mm.
- M. Diàmetre de la boca: 70 mm.
- N. Distància del cantell inferior del pont a la culata: 80 mm.
- O. Tir de corda: 465 mm.

Figura 4. Sanefa de la guitarra de senyoreta

Figura 5. Etiqueta de guitarra BANQUÉ de J. Balaguer

Figura 3. Esquema de la guitarra (per a les mides)

5. CASA BANQUÉ, EMILIO BANQUÉ BRULL (EMILI BANQUÈ I BRULL)

Apareix com a client de Salvador Sancho, societat en comandita, des del seu principi (1889) fins a 1905. Només es disposa d'anotacions en el Llibre de major.

6. CONSTRUCTORS D'INSTRUMENTS DE CORDA POLSADA QUE VAN TREBALLAR AMB CASA BANQUÉ

De **Vicente Parres**, no hi ha cap referència (1905-1907).

Amb Parres i Companyia (1907-1911), es repregueren les comandes de la signatura, i a nom de J. Balaquer, amb una periodicitat de dues a l'any. Aquests comandes contenien instruments de tota mena, però especialment és cridanera la sol·licitud de guitarres per a senyores, en contraposició a altres clients.

Aquesta successió de comandes es repetiren amb **Juan Ponce** (1911-1923), encara que a partir de 1917 el material sol·licitat eren cordes de guitarres, castanyoles, panderetes i algun guitarró mallorquí.

Si ens centram en la guitarra de la fotografia, aquestes serien les meves conclusions:

És inequívocament una guitarra de senyora, fabricada per Parres i Companyia, del núm. 2, definida en el Catàleg com "CAOBA, massilla de perfils a la boca, petita massilla de perfils per la vora de la tapa, mànec de caoba, envernissat xarol". Preu 4,75 pessetes.

És una guitarra barata, amb la tapa harmònica amb viat de desigual amplada i molt ampli als extrems, i amb un capçal/claviller "marca" de l'empresa.

Repassant la documentació, crec haver trobat la factura corresponent a aquest tipus de guitarra. En ella, es facturen dues guitarres del núm. 2, per a senyora, sense altra particularitat. A la resta de comandes d'aquest mateix model de guitarra se sol·licita que el mànec sigui de cedre en comptes del de caoba. D'aquí que m'atreveixi a suposar que correspon a la mateixa partida (vegeu figura 6).

L'altre client a l'illa de Mallorca correspon a **Bartomeu C. Perelló** (Bartomeu Campamar i Perelló), Casa Perelló, que va ser un dels grans clients de Sancho/Parres/Ponce, amb fins a quatre comandes anuals des de 1889 fins a 1923, que tenia la seva botiga a uns escassos cinquanta metres de l'habitatge de José Balaguer. A banda **Juan Ponce** disposava d'un venedor a comissió (Joan Vidal Reus) per a tot l'arxipèlag de les Balears.

111 Dicembre 7 101

J. Balaguer, de Palma Mallorca

Regencia Real y Sellos 50 dias

4 guitarras n.º 2	385	15 40
2 " " 2 Sea.	385	7 70
2 " " 5	525	10 50
1 " " 5 Sea.		5 25
1 " " 6		6 50
1 " " 16 Sea.		11 25
3 bandurrias " 31	385	11 55
1 " " 32		4 00
1 " " 34		4 75
1 " " 39		9 00
1 laúd " 45		8 50
1 " " 47		10 00
2 guitarrillos " 68	175	3 50
1 " " 59		2 00
1 para cast.º " 93	suma	0 25
2 " " 94	5 00	0 85
1 " " 95		0 75
2 " " 96	27 00	4 50
4 canderetas " 87	21 00	7 00
Anticipo		1432 85
5% descuento		6 15
J. E. u. O. Liquidado presetal		11710
En 1 caja suya n.º 2703.		

Figura 6. Fra. del constructor Vicente Parres, 1907

L'altra pregunta és sobre guitarres de set cordes.

En els catàlegs de Salvador Sancho, S.C., Vicente Parres i Parres i Companyia, apareixen referències a guitarres de set, deu i onze cordes. A Juan Ponce, ja no apareixen referències Parres i Cia (València c. 1860-1880).

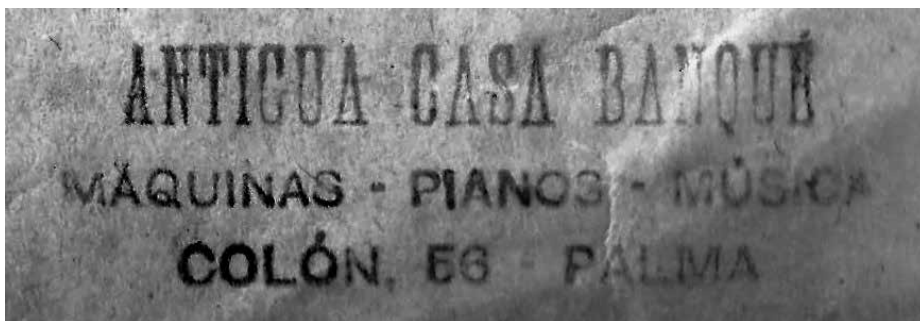

Figura 7. Segell, que portaven les partitures

Parres i Cia. sembla haver fet guitarres a València a la segona meitat del segle XIX. Un parell d'exemples s'enumeren a la col·lecció de Félix Manzanero.

Vicente Parres. El 1907 va aparèixer en les guies comercials amb una fàbrica de guitarres (fàbrica) a la carrera de Melilla, trast 1r, núm. 2, i amb l'oficina (despatx) a Cavallers, 55, baix, València. En el període 1908-1915 Parres i Cia. es trobaven a carretera de Melilla, 23, i la botiga es trobava al carrer dels Cavallers, 55. Es van anunciar com Parres i Cia. a la guia comercial de Madrid de 1911. Al catàleg general de 1912 Juan Ponce, successor de Parres i Companyia, es trobava al carrer dels Cavallers, 55, València.

Detalls de l'etiqueta en una guitarra. Col·lecció privada, Espanya:

Fabrica de Guitarras
De Vicente Parres
Fabrica: Carrera Melilla traste 1.º n.º 25
Oficinas: Caballeros, 55, bajo
Valencia (España)⁵

He localitzat un total de quatre factures a nom de J. Balaguer, una de 1905, dues de 1906 i una de 1907.

Hi ha també cinc cartes, a propòsit de les numeracions dels articles sol·licitats i per problemes a la caixa d'enviament dels instruments. (Les caixes remeses per J. Balaguer arribaren destrossades a València.)

Ha estat un problema d'arxiu. Aquest client el tenia assignat a la lletra "F" en comptes de la "J".

Juan Ponce. Va ser el successor de Parres i Companyia. El seu catàleg general per 1912 enumera guitarres en l'estil francès, alemany, portuguès i espanyol, guitarres petites i de joguina, bandúrries, llaüts, *citerns* (cítares) i altres tipus d'instruments de corda, així com *strings*, clavilles, pues, panderetes

⁵ Romanillos Vega, José L. & Harris Winspear, Marian. 2002. "The vihuela de mano and the Spanish guitar". *A dictionary of the makers of plucked and bowed musical instruments of Spain (1200-2002)*, 291.

Figura 8. Casa Perelló

i castanyoles disponibles al carrer dels Cavallers, 55, València. Va estar a la mateixa adreça el 1915 com a constructor de guitarres i bandúrries com a successor de Parres i Companyia (successor de Parres i Comp.). El 1920 va aparèixer en les guies comercials del carrer dels Cavallers, de 37 anys, i del carrer de les Salines, 10.

Figura 9. Cartell de Salvador Sancho

Detalls de l'etiqueta en una guitarra. Col·lecció de Félix Manzanero, Espanya.

Fábrica de Guitarras
De Juan Ponce
Sucesor de Parres y C.^a
Valencia (España)⁶

Salvador Sancho (València, c. 1860-1920). Era un lutier de València que estava actiu a l'inici del segle XX. Un exemple d'una de les seues guitarres construïdes el 1860 figura a la col·lecció de Félix Manzanero. Va passar algun temps a l'Argentina, però va ser incapaç de guanyar-se la vida allà, i va tornar a Espanya en 1912. Sembla que va morir a València el 1920.

Al voltant de 1882 Vicente Tatay Alabau va treballar amb Salvador Sancho, que va aparèixer en les guies comercials a la carrera de Sant Lluís, 7, València, el 1915 i el 1920 a la carrera de Sant Lluís, 61.⁷

Gestió:

Despatx i oficines: Bonavista, 30 – València. Gerent: Juan Ponce Parres.

Producció:

- 6 Romanillos Vega, José L. & Harris Winspear, Marian. 2002. "The vihuela de mano and the Spanish guitar". *A dictionary of the makers of plucked and bowed musical instruments of Spain (1200-2002)*, 310.
- 7 Romanillos Vega, José L. & Harris Winspear, Marian. 2002. "The vihuela de mano and the Spanish guitar". *A dictionary of the makers of plucked and bowed musical instruments of Spain (1200-2002)*, 374.

Fabricació de guitarres, bandúrries i llaüts, amb especial atenció als instruments dedicats a concerts. TIPUS: industrial i artesanal.

Finalització:

El 31.07.1905, el soci lutier Salvador Sancho Soler abandonà la societat per discrepàncies amb el soci capitalista don Vicente Parres Codoñer, qui es faria càrrec de la dissolució d'aquesta, i es quedà en propietat la fàbrica i tot el seu contingut, tant material com humà.

Arxiu disponible:

Llibre de MAJOR.

Llibre de COPIADOR DE CARTES.

Llibre de COPIADOR DE FACTURES.

Catàlegs i notes provisionals de preus.

Tots aquests llibres, catàlegs i notes corresponen parcialment amb l'últim mig any d'activitat empresarial.

Figura 10. Cartell, antiga Casa Banqué

7. CONCLUSIONS

Tot el que hem pogut llegir o treballar fins ara en relació amb la persona de Josep Balaguer ens confirma que, a més d'un reconegut director de

música, va esser un bon comerciant que va saber portar endavant qualsevol negoci en què participàs. Tampoc podem oblidar que sobretot va ser un gran benefactor, ho demostren els agraïments de Palma, Santa Eugènia i d'Inca.

Agraïments:

D'una manera especial, al nostre amic Ton Bogaard d'Holanda, documentalista musical i estudiós d'instruments de corda polsada i que amb la col·laboració del seu amic Enrique Santiago Ponce de València ha pogut treballar en els arxius de Salvador Sancho – Vicente Parres i Juan Ponce, guitarrers de València que van treballar entre d'altres establiments amb l'Antiga Casa Banqué i Casa Perelló, de Mallorca, així com una breu biografia de cada un d'ells.

8. BIBLIOGRAFIA

Capó Mesquida, Esteve. 1992. *Carrers de músics*. Dibuixos; portada: Joan Saura Palliser. Part. 1ª: Fernando Sainz Calvo. Part 2ª: Maria Salvà Esteban. Conselleria de Cultura, Educació i Esports. Govern balear: Palma, 68-69.

Mir Marquès, Antoni. 2016. "Guitarra de senyoreta Antigua Casa Banqué de José Balaguer." *XVI Jornades d'Estudis Locals*. Inca 2015, 223, 226.

Mir Marquès, Antoni i Parets i Serra, Joan. 2013. "Josep Balaguer Vallès (Inca, 1869 – Palma, 1951). Documents inèdits que es troben en el Centre de Recerca i Documentació Històrico-Musical de Mallorca." *XIII Jornades d'Estudis Locals*. Inca 2012, 231, 246.

Romanillos Vega, José L. & Harris Winspear, Marian. 2002. "The vihuela de mano and the Spanish guitar". *A dictionary of the makers of plucked and bowed musical instruments of Spain (1200-2002)*, 291, 310, 374.